

El Pavelló de Noruega de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929

ANDREU PUJOL MAS

Norway's Pavilion at the 1929 Barcelona International Exhibition

El Pavelló de Noruega de l'Exposició Universal de 1929 va ser adquirit per Ferran Cuito, enginyer industrial que estava treballant en l'organització dels transports durant l'esdeveniment. Cuito va arrendar un terreny al Montseny per instal·lar-hi aquesta casa prefabricada dissenyada pel taller Bernt Paulsen i així convertir-la en la seva residència d'estiu. Durant el període de la Segona República, Ferran Cuito va ocupar diversos càrrecs polítics, tots en l'àmbit de la indústria i la promoció econòmica. Després de la Guerra Civil, va haver-se d'exiliar a Perpinyà, on hi va fundar i editar la revista *Quaderns*. Des de l'exili, la caseta del Montseny esdevenia un símbol de tot allò que li havia estat manllevat: així ho feia notar en les cartes que escrivia a Lluís Nicolau d'Olwer. Actualment l'edifici és propietat del seu fill, Amadeu Cuito, que va comprar els terrenys on estava ubicat. Aquest article va ser publicat al número de novembre de 2020 de *L'Avenç*.

Paraules clau: Exili republicà català, Ferran Cuito, arquitectura noruega, Bernt Paulsen.

*Norway's Pavilion at the 1929 International Exhibition was purchased by Ferran Cuito, an industrial engineer who worked on the organization of the transport at the event. Cuito rented a plot of land in the Montseny massif to erect the prefabricated house designed by Bernt Paulsen's studio, which he used as his summer residence. During the period of the Second Republic, Ferran Cuito held various political positions, all related to the field of industry and economic development. After the Civil War, he had to go into exile at Perpignan, where he founded and edited the *Quaderns* journal. In exile, the Montseny house became a symbol of everything that had been taken from him, as he wrote in his letters to Lluís Nicolau d'Olwer. The building is currently owned by his son, Amadeu Cuito, who bought the land on which it stood. This article was published in the November 2020 issue of *L'Avenç*.*

Keywords: Catalan republican exile, Ferran Cuito, Norwegian architecture, Bernt Paulsen.

Ferran Cuito i Canals (1898 – 1973) va ser un enginyer industrial que va ocupar diversos càrrecs polítics. Militant d'Acció Catalana, el 1931 va ser el primer director general d'Indústries de la República, a les ordres de Lluís Nicolau d'Olwer, dirigent del mateix partit i Ministre d'Economia, primer en el govern provisional de Niceto Alcalá-Zamora i, després, al primer govern de Manuel Azaña. Posteriorment, Cuito també esdevindria president del Consell Superior d'Indústria, president del Patronat de Turisme de la Generalitat de Catalunya i president del Consorci de la Zona Franca. La persecució franquista l'acabaria portant a l'exili a l'altra banda dels Pirineus on hi acabaria fundant la revista *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, editada a Perpinyà, que el periodista Joan Safont ha considerat "la darrera temptativa intel·lectual d'un catalanisme liberal a l'exili". Cuito va ser l'editor d'aquesta publicació, en la que hi van col·laborar plomes de la categoria de Claudi Ametlla, Amadeu Hurtado, Antoni Rovira i Virgili, Carles Pi i Sunyer, Lluís Nicolau d'Olwer o Josep Maria Batista i Roca, amb Pompeu Fabra exercint-hi de corrector.

Cal aturar-nos en un nom que hem esmentat: el d'Amadeu Hurtado. Advocat, va tenir una llarga trajectòria política que va començar amb la seva elecció com a diputat per la Solidaritat Catalana l'any 1907. El 1931 va ser-ho altra vegada, a les corts republicanes, per Esquerra Republicana de Catalunya, fins que el 1933 va abandonar aquesta formació per entrar a Acció Catalana Republicana. També va tenir un paper destacat en el camp de les lletres i la cultura, fundant el setmanari *Mirador* i col·laborant amb diverses publicacions com *El Poble Català*, *La Publicitat*, *El Heraldo de Madrid* o la revista aliadòfila *Ibèria*, així com assumint la presidència de l'Ateneu Barcelonès. Ferran Cuito va esdevenir el gendre d'Amadeu Hurtado quan el 1934 es va casar amb la seva filla Adela.

FERRAN CUITO A L'EXPOSICIÓ INTERNACIONAL

Com a enginyer industrial, abans d'iniciar la seva trajectòria política professional, Ferran Cuito va participar en el disseny del sistema de transports de l'Exposició Internacional de 1929. Aquest esdeveniment va suposar l'urbanització de la muntanya de Montjuïc, amb la projecció de parcs, palaus i pavellons que avui hi coneixem. Els diversos països participants hi eren representats amb els seus respectius pavellons, alguns dels quals ben cèlebres com l'alemany, moderníssim, concebut per l'arquitecte Ludwig Mies Van der Rohe. Per circular dins del recinte de l'exposició, Cuito va pensar en uns vehicles anomenats *electrocars*, que eren una mena de vagons elèctrics descoberts que portaven els passatgers distribuïts en quatre bancs arreglats. El conductor anava a peu dret,

uniformat de maquinista, a la part davantera de la màquina. El recorregut dels *electrocars* durava una hora i el bitllet valia 29 cèntims.

Un dels països que va voler ser-hi present va ser Noruega. El seu pavelló era una casa de muntanya fabricada pel taller de Bernt Paulsen, que havia patentat un sistema per muntar edificacions de fusta sense utilitzar ni un sol clau. Col·locada sobre una base d'obra, només calia fer encaixar les peces. D'un vistós color vermell, utilitzat habitualment en l'arquitectura vernacle d'aquell país, disposava d'un porxo a la part frontal i diverses estances presidides per una sala amb una llar de foc. En acabar l'esdeveniment, els noruecs van buscar un comprador, per estalviar-se la tasca feixuga de desmuntar el seu pavelló i retornar-lo a Escandinàvia. Ferran Cuito se'n va assabentar i se la va quedar a bon preu. Ara calia trobar una ubicació, així que es va posar en contacte amb la comtessa de la Vall de Canet per veure si li podia arrendar algun terreny al Montseny. Li va llogar un camp proper a Can Ridaura, a tocar de la carretera que va de Campins a Santa Fe, dins del terme municipal de Fogars de Montclús i allà és on s'hi va tornar a muntar el Pavelló de Noruega, ja convertit en una casa d'estiueig.

LA GUERRA CIVIL I L'EXILI

El Pavelló de Noruega en el seu emplaçament original de l'Exposició Internacional de 1929. (Postal antiga sense identificar autoria).

Placa amb el número de sèrie i el nom del fabricant. (Foto A. Pujol).

Durant la Guerra Civil, Ferran Cuito va ser enviat a Txecoslovàquia a comprar armes per a l'exèrcit lleial al govern, però va ser detingut per la Gestapo a Colònia. Després de diverses gestions va ser alliberat. Tal com hem comentat, després del conflicte va acabar exiliat a Perpinyà. Des d'allà, el record de la caseta del Montseny es convertia en melangia. En l'epistolari de l'exili entre Ferran Cuito i Lluís Nicolau d'Olwer, publicat l'any 2003, s'hi recull aquesta enyorança. En una carta escrita a Perpinyà el 3 de juliol del 1942, Cuito explica que *"vaig comprar-li [a un drapaire]*

uns quants llibres per a la caseta del Montseny. Encara que, si les coses van així, tardarem a tornar-hi". En una altra, del 30 de setembre de 1942, hi tracta una altra compra de llibres:

L'amic Ragasol m'ha dit que ja éreu a Vichy i suposo que haureu rebut un paquet amb tres llibres i dos catàlegs. Aquests darrers són per a que vulgueu marcar-hi els clàssics grecs i llatins que al vostre judici ha de comprendre una biblioteca personal ben assortida. Ho faig pensant amb el meu noi i tal vegada ell els vendrà als Encants. Mentrestant passarem l'estona i valgui la bona intenció. Indiqueu s.u.p. els més interessants que calgui comprar amb text i traducció. Si les coses van bé, els trobareu a la caseta del Montseny el dia que tots els optimismes siguin una realitat".

També s'esmenta en una altra epístola, aquesta del 18 de gener de 1943:

"Fet i fet, la solitud de la vida eremítica és més agradable que la d'una companyia poc segura. La fórmula de St. Basile, descrita en el llibre que vareu deixar-me sobre St. Jeroni, em sembla ideal. La caseta del Montseny volia ésser això: un refugi a la inclemència dels homes.

Com hem pogut llegir, Ferran Cuito s'estava fent una biblioteca a la caseta que era l'antic Pavelló de Noruega. Ja hi havia fet traslladar bona part de la seva biblioteca personal però, malauradament, tot va quedar malmès: després de la guerra, amb l'establiment del campament de les milícies universitàries a la vall de Santa Fe, alguns oficials es van apoderar de la caseta que havia estat l'antic Pavelló de Noruega, possiblement sabent que pertanyia a un exiliat. Aquests militars van maltractar la casa i van destruir la biblioteca, utilitzant els seus volums per fer foc i, així, poder escalfar-se. Tot i així, Ferran Cuito no va deixar mai de pagar el lloguer del terreny pel que pogués ser; una decisió que va demostrar-se encertada.

LA RECUPERACIÓ DE LA CASETA

Façana sud de la casa, amb l'escala d'accés al porxo i les hortènsies plantades per Rogeli Martí. (Foto A. Pujol).

Façana de ponent, en la qual s'hi pot observar el desnivell del terreny i el garatge. (Foto A. Pujol).

Abans del final dels anys quaranta Rogeli Martí, familiar d'Adela Hurtado, va començar a aproximar-se poc a poc a la casa posant-se en contacte amb els masovers de Can Ridaura, que van avisar-lo quan els militars van abandonar-la. Calia anar amb cautela: els uniformats podien tornar i el propietari d'aquella petita edificació era un exiliat contrari al règim. Martí, primer va començar a plantar-hi unes hortènsies al voltant, a deixar eines al garatge i a passar-s'hi alguns dissabtes a l'exterior, fins que finalment es va atrevir a entrar-hi i a començar a rehabilitar-la.

A mesura que es van anar flexibilitzant les restriccions pel retorn dels exiliats, Ferran Cuito va anar travessant la frontera per fer visites puntuals. En una d'aquelles vingudes dels anys seixanta va posar durant unes hores una bandera catalana en un pal que hi ha a l'exterior de la casa i fins a Sant Celoni va córrer la brama que havia tornat "el roig", fent servir una denominació franquista habitual per referir-se als opositors a la dictadura: de roig no n'era pas, sinó que ja hem vist com Safont s'hi referia apel·lant al catalanisme liberal. Ferran Cuito va morir a Barcelona l'any 1973 sense haver vist que "tots els optimismes" fossin una realitat, però almenys havent pogut tornar a la seva caseta del Montseny.

Amadeu Cuito, l'actual propietari i fill de Ferran Cuito, va néixer a Barcelona l'any 1936 i es va exiliar amb els seus pares, vivint a Perpinyà i a París. Va estudiar economia i dret a la Sorbona. La seva militància política va girar a l'entorn del socialisme de Josep Pallach. Ha escrit diversos llibres i ha col·laborat activament en la recuperació de l'obra del periodista Eugeni Xammar, amb qui l'unia una gran amistat. L'any 2018 va ser reconegut amb la creu de Sant Jordi *"per la seva singular relació amb el món de les idees i com un dels més grans coneixedors de l'obra de Marcel Proust. Ha mantingut contacte amb escriptors com Josep Pla i amb polítics, opositors del règim franquista, des de Josep Tarradellas i Joan Reventós fins a Josep Pallach, de qui reivindica el seu ideari"*.

Amadeu Cuito ens mostra orgullós "la caseta del Montseny", que deia el seu pare, i ens explica com va anar comprant progressivament els terrenys on estava ubicada, passant de l'arrendament a la propietat. Encara avui no disposa d'energia elèctrica, sinó que funciona amb els quinqués que hi havia d'origen, però s'hi ha garantit el subministrament d'aigua amb l'obertura d'un pou. Només hi ha una placa solar que serveix per escalfar l'aigua de dutxa, mentre que els aliments es conserven gràcies a un antic frigorífic de gas butà. La distribució de la casa és senzilla i funcional: dues grans habitacions, la cuina, un bany i el gran menjador amb llar de foc. Justament l'única modificació que s'ha fet del projecte original és aquesta llar de foc, ja remodelada per Ferran Cuito, que mantenia correspondència

amb els fabricants noruecs. El pavelló es va col·locar aprofitant el desnivell del terreny, així que una de les entrades és per una feixa superior, mentre que a l'inferior els fonaments de pedra queden buits i es converteixen en un garatge. Una escala, a la façana que queda mirant cap al Montnegre i a tota la vall de la Tordera, salva el desnivell fins a un porxo des del qual hi ha unes vistes sensacionals. Encara avui llueixen ufanoses pertot les hortènsies que van permetre recuperar la casa.

UNA CONFUSIÓ RECURRENT

Amadeu Cuito, propietari actual de la casa.
(Foto A. Pujol).

Conversant amb Amadeu Cuito en una visita
al Pavelló de Noruega. (Foto A. Pujol).

Hem pogut llegir en diverses fonts una versió que diu que el Pavelló de Noruega de l'Exposició Internacional es va traslladar al capdamunt del Turó de l'Home a inicis dels anys trenta per esdevenir l'observatori del Servei Meteorològic de Catalunya, institució dirigida per Eduard Fonserè. En aquestes mateixes Monografies, concretament al número 11 corresponent a l'any 1996, hi va sortir publicat un article dedicat a la història de l'observatori en el qual s'abona aquesta teoria. També s'ha repetit en diversos articles publicats a la premsa generalista. No és estrany que es redundi en aquesta equivocació si tenim en compte que hi ha fonts oficials que així ho recullen: a l'inventari del patrimoni arquitectònic del Parc Natural del Montseny, de l'any 1997, s'hi diu del Turó de l'Home que *"el 1932 s'hi instal·là el Pavelló de Noruega de l'Exposició Universal de Barcelona que hi subsistí fins el 1976"*. La realitat és que el Pavelló de Noruega va sortir de l'Exposició Internacional per ser col·locat al seu emplaçament actual, sense passar abans per enlloc més. N'hi ha prou amb comparar qualsevol fotografia de l'edifici feta durant l'Exposició amb les que existeixen del primer observatori per veure que es tracta de dues edificacions diferents. La confusió es pot deure a diversos factors: tant el pavelló com l'observatori eren dues cases prefabricades de fusta, totes

dues instal·lades al Montseny amb poca diferència de temps. Alhora, els fabricants de l'observatori, l'empresa catalana "Ribas y Pradell", havien participat a l'Exposició Internacional del 1929. D'aquí ve tot aquest embolic.

Observatori de fusta del Turó de l'Home fabricat per "Ribas y Pradell". (Foto extreta del blog <https://montsenyrutaametistes.wordpress.com>).

BIBLIOGRAFIA

- BOADA, M. – PUJANTELL, J. (2014), *Els campaments de les milícies universitàries a la vall de Santa Fe (1943-1947)*, Viladrau: Monografies del Montseny. Núm. 29, pp. 115-131.
- CUITO, F. – NICOLAU, L. (2003), *Epistolari de l'exili francès*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- AA.V.V (1997), *Inventari del patrimoni arquitectònic del Parc Natural del Montseny*, Diputació de Barcelona, disponible <https://www.diba.cat/es/web/spal/inventari_montseny> [consulta: setembre 2020]
- FIGUERAS, N.; MESSEGUER, M. (1996), "L'observatori meteorològic del Turó de l'Home", Viladrau: Monografies del Montseny 11, pp. 105-115.
- SAFONT, J. (2013). "Els 'Quaderns' de Perpinyà, la darrera temptativa intel·lectual d'un catalanisme liberal a l'exili", *Serra d'Or* núm. 642, pp. 17-21, Barcelona.

